

**Roskilde
University**

I Koronaen's skygge er det 'økonomiske råderum' blevet forøget!

I Coronaen's skygge er det 'økonomiske råderum' blevet forøget!

Jespersen, Jesper

Published in:
Kritisk Debat

Publication date:
2020

Citation for published version (APA):

Jespersen, J. (2020). I Koronaen's skygge er det 'økonomiske råderum' blevet forøget! I Coronaen's skygge er det 'økonomiske råderum' blevet forøget!. *Kritisk Debat*, 2020(1), 2-12.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

I Coronaen's skygge er det 'økonomiske råderum' blevet forøget!

Af Jesper Jespersen, professor (em), Roskilde Universitet

Sammenfatning

Artiklen underbygger argumentet: at Corona-krisen – i modsætning til hvad traditionel økonomisk teori ville tilsige - har øget det realøkonomiske råderum for de politisk ønskede 'grønne' investeringer til at nå klimamålsætningen om 70 pct. reduktion af CO₂-udledningen.

For at forstå og dermed at acceptere dette argument kræves dog en eksercits i samfundsøkonomisk teori, hvor forskellen mellem de traditionelle 'husholdningsøkonomisk' begrundede ræsonnementer erstattes med 'samfundsøkonomisk' teori. Lykkes denne pædagogiske proces, så vil vejen være banet for accept af den teoretiske konklusion, at det er ikke den offentlige sektors budgetbalance endsige størrelsen af den offentlige gæld, der - ifølge bl.a. Budgetloven - definerer det 'økonomiske råderum'.

Det er derimod omfanget (og karakteren) af ledige produktive ressourcer dvs. primært arbejdsløsheden (og dens sammensætning), det ledige kapitalapparat (bl.a. entreprenørmaskiner), samt overskud på betalingsbalancens løbende poster, der determinerer størrelsen af det 'samfundsøkonomiske råderum', som regeringen kan disponere igennem en målrettet økonomisk politik.

Hvad er et 'Økonomisk råderum'? Og hvem definerer det?

Det økonomiske råderum var indtil Corona-krisens udbrud tilsyneladende blevet et veletableret og fagøkonomisk veldefineret begreb i den økonomisk politiske debat. Men jeg vil – uanset dets næsten sakrosankte status - godt vædde på, at højst ti medlemmer af folketinget ville kunne redegøre for begrebet, og at endnu færre kan forklare, hvorledes 'råderummet' beregnes af finansministeriet.

Dette vidensmonopol har givet finansministeriet en enestående magt over regeringens mulighed for at føre en aktiv finanspolitik. Finansministeriets neoklassiske regnemodel og selvdefinerede regneregler er blevet 'overdømmere' i den økonomiske politik. Hvis den offentlige sektors såkaldte 'strukturelle budgetunderskud', beregnet af finansministeriet, overstiger ½ pct. af BNP (dvs. 11 mia. kr.), så er råderummet ifølge disse principper overskredet, og regeringen er – ifølge Budgetloven – forpligtet til at reducere underskuddet.

Hvad værre er, så vil formentlig endnu færre medlemmer af folketinget kunne redegøre for, hvorledes det 'strukturelle underskud' opgøres, hvilket mildt sagt må siges at udgøre et demokratisk problem. Det står derfor næppe til diskussion, at så længe Budgetloven i sin nuværende udformning har gyldighed, så er det embedsværket, der har magten til at definere 'råderummet' i den økonomiske politik'. Dette har muligvis også været intentionen med Budgetlovet, der blev udarbejdet i finansministeriet i 2011 og hurtigt fik tilnavnet 'David Hellemanns¹ baby', se Samfundsøkonomen, 2020.

¹ Den daværende departementschef

At finanspolitikken således blev forsøgt afpolitiseret, var formentlig intentionen, da idéen til at gøre den modelberegnete 'strukturelle saldo på den offentlige sektors budget' til målvariabel for finanspolitikken blev lanceret af EU-Kommissionen og gjort til en integreret del af finanspagten, som EU-landenes regeringschefer fik forelagt på EU-rådsmødet i 2011.

Kommissionen havde helt tilbage i 1991 fået afpolitiseret pengepolitikken gennem etableringen af den uafhængige europæiske centralbank (ECB). I Maastricht-traktaten, der danner grundlaget for den monetære Union, er ECB udtrykkeligt gjort uafhængig af det politiske system. Der står eksplicit, at centralbankens direktion ikke må modtage direktiver – end ikke henstillinger - fra EU's ministerråd.

Ifølge Budgetloven må der ikke ved tilrettelæggelsen af finanspolitikken budgetteres med et strukturelt underskud (dvs. skatteindtægter minus ikke-konjunkturbestemte udgifter til velfærd, administration og reale investeringer), der overstiger 11 mia. kr. Ikke mindst det forhold at reale investeringer også skal dækkes af de løbende skatteindtægter burde umiddelbart undre, da dette princip afviger fra sædvanlig privatøkonomisk investeringsadfærd. Bolig- og anlægsinvesteringer i den private sektor betales tilbage over en længere årrække i takt med, at investeringen giver øgede indtægter eller reducerer andre udgifter. Alene dette forhold illustrerer, som bl.a. beskrevet i SØM-rapporten, 2018, hvor restriktivt Budgetloven er udformet, at den end ikke afspejler et privatøkonomisk rationale.

Det danske folketing har således rettet ind efter de anbefalede EU-regler ved først at sikre Danmarks Nationalbanks politiske uafhængighed, og dernæst ved at mindske regeringens mulighed for at føre en aktiv finanspolitik gennem vedtagelsen af Budgetloven. Den blev fremlagt og vedtaget i 2012 af Thorning-regeringen, og det på trods af, at den danske regering ikke formelt var forpligtet hertil, idet Finanspagten kun er juridisk bindende for euro-landene.

I lyset af Corona-krisen melder spørgsmålet sig så, hvorledes har regeringen kunnet få vedtaget hjælpepakker her i foråret 2020 på angiveligt mere end 300 mia. kr.? Hertil er svaret, at de fleste af disse penge er blot midlertidige lån til private virksomheder i form af udskydelse af betaling af skatter og moms (men ikke eftergivelse), og derfor undtaget fra budgetbegrænsningen. Det er de ganske store beløb, der er udbetalt som lønkomensation imidlertid ikke, så de er udtrykkeligt blevet gjort til éngangsudbetalinger, begrundet i den helt ekstraordinære økonomiske situation, som finansministeriet (!) har accepteret at holde udenfor beregningen af det strukturelle underskud; men de må under ingen omstændigheder gøres permanente, i så fald klapper budgetfælden.

Makroøkonomisk teori er ikke en eksakt videnskab.

Men finansministeriets makroøkonomiske model og det hensigtsmæssige i definitionen på 'økonomisk råderum' kan dog udfordres, idet der inden for makroøkonomisk teori i dag er to konkurrerende skoler, der analyserer og anskuer den samfundsøkonomiske udvikling på afgørende forskellig vis, se Jespersen, 2007.

Der er her tale om hhv. neoklassisk makroøkonomi ('mainstream økonomi', benyttet af finansministeriet) og post-keynesiansk makroøkonomi ('realistisk **samfundsøkonomi**' med inspiration fra John Maynard Keynes (1883-1946). Disse to skoler har en analytisk helt forskellig intention og dermed også modelmæssigt afsæt.

1. **Neoklassisk makroøkonomi** bygger på to fundamentale aksiomer, der er styrende for deres modelbygning og dermed også de beregningsmæssige resultater, der nås og efterfølgende lægges til grund for den økonomiske politiske rådgivning. Det er den i lærebøgerne hidtil

(1980-2020?) helt dominerende makroøkonomiske teori, der benyttes og som derfor også er det paradigme, der bl.a. ligger bag Maastricht-traktaten, finanspagten og dermed også Budgetlovens udformning

Disse to aksiomer kan sammenfattes således:

- a. Private virksomheders og husholdningers økonomiske adfærd kan formuleres i matematiske adfærdsligninger baseret på såkaldt *rationalitet* (dvs. vil sige hhv. profit- og individuel nyttemaksimering (opgjort i penge)). Disse aktører handler med afsæt i fremadskuende forventninger (ofte baseret på såkaldte 'rationelle' forventninger). Det betegnes i den økonomiske lærebogslitteratur som et 'konsistent mikroøkonomisk fundament for makroteori'
- b. Den mikroøkonomiske adfærd antages at kunne blive koordineret gennem et perfekt fungerende pengeøkonomisk markedssystem, hvor 'udbud skaber sin egen efterspørgsel' i et mellemfristet tidsmæssigt perspektiv. Det gælder på arbejdsmarkedet, hvor fuld strukturel beskæftigelse antages at opnås i et sådant mellemfristet tidsperspektiv². Ligesom den private sektor antages at nå en strukturel balance, der udover arbejdsmarkedet også omfatter bl.a. ligevægt mellem finansiell opsparing og reale investeringer i hhv. ind- og udland.

Disse to aksiomer sikrer at i de mellemfristede modelberegninger forsvinder makroøkonomiske ubalancer (*deus ex machina* dvs. den usynlige hånd) af sig selv – den private sektor er 'self-adjusting'. Og det er kun ubalance på den offentlige sektors budget, der kan – i modellen – forstyrre dette selvregulerende markedssystem; for således er modellen forhåndsprogrammeret.

Den mellemfristede økonomiske politik (navnlig finanspolitikken) blev formuleret ud fra beregninger af den strukturelle budgetsaldo, når den private sektor var kommet i ligevægt (self-adjusting). Det finanspolitiske råderum blev defineret som saldoen på det strukturelle budget. Hvis der var et underskud (større end ½ pct. af BNP) skulle der gennemføres offentlige besparelser (idet skattestigning blev anset for at være udelukket på grund af den forudsatte negative effekt på arbejdsudbuddet). Omvendt ville et overskud indebære et positivt råderum med mulighed for at reducere skatten eller øge udgiftsniveauet). Denne 'ansvarlige' finanspolitiske strategi stod de danske regeringer bestemt ikke alene med. Det var på mange måder den dominerende ideologi i EU, jfr. fremlæggelsen af finanspagten. Ofte benyttedes en mildt sagt forsimplet husholdnings analogi: 'som enhver husmoder ved: kan man ikke bruge flere penge, end man har' – en klar anbefaling af at undgå budgetunderskud. En anbefaling som Tyskland førte an med ikke mindst efter 2010, hvor de sydeuropæiske lande blev påtvunget drakoniske besparelser og strukturreformer som forudsætning for at opnå lån fra EU.

Set i bagespejlet er det efterhånden den dominerende vurdering, at den økonomiske rådgivning i perioden 2004-2014 bidrog til at de-stabilisere den makroøkonomiske udvikling, idet den økonomiske politik, navnlig finanspolitikken, var konjunkturmedløbende. Den højkonjunktur der udviklede sig i perioden fra 2004 med store OVERskud på de offentlige budgetter blev således fejlfortolket, som om overskuddet gav plads ikke kun på budgettet, men også i samfundsøkonomien til at føre en mindre restriktiv økonomisk politik. Hvilket blot forstærkede højkonjunkturen. Da finanskrisen – delvist som en konsekvens heraf – ramte EU-landene, vendte budgetsaldoen rundt

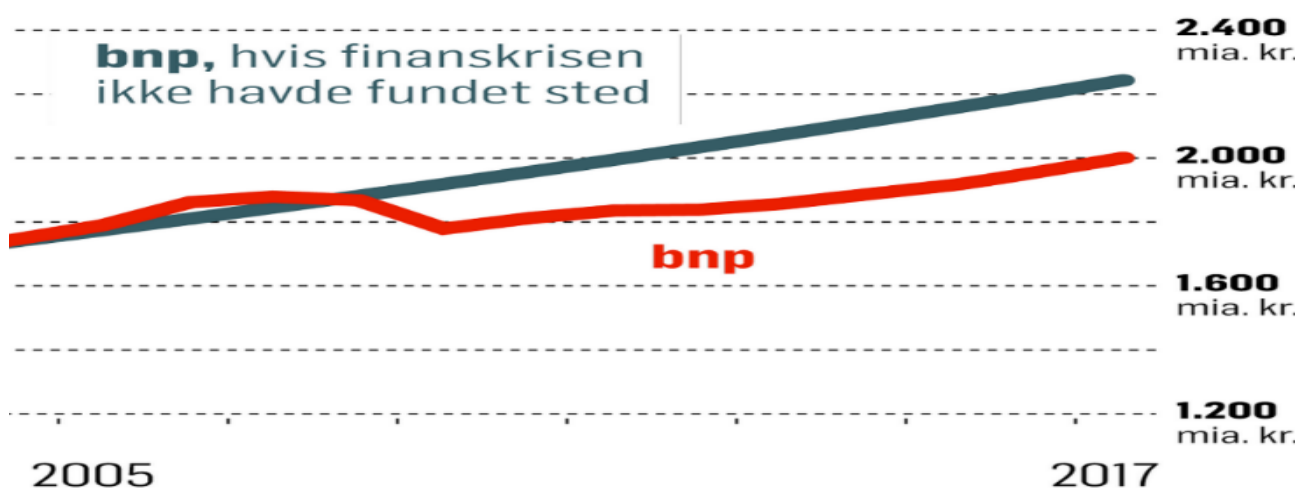
² Længden på denne tilpasningsperiode strides de neoklassiske modelbrugere om. Danmark Statistiks modelgruppe, der indtil 2017 udviklede finansministeriets makromodel, ADAM og understøttede de benyttede parameterværdier empirisk havde en tilpasning til fuld (strukturel) beskæftigelse på 17 år. Det fandt finansministeriet var en for lang periode og ønsker en hurtigere tilpasning, hvilket DREAM-gruppen er blevet engageret til at sikre i den nye generelle ligevægtsmodel ved navn MAKRO, der forventes implementeret i 2021.

og betydelige underskud materialiserede sig. Det førte til en anbefaling fra EU-systemet og de respektive landes finansministerier, at det nu var 'nødvendigt' at stramme finanspolitikken gennem offentlige besparelser, hvilket trak lavkonjunktoren i langdrag, jfr. Danmarks Statistik, 2018 og figuren nedenfor.

Figur 1

Så meget koster finanskrisen

Finanskrisen skar **200** milliarder kroner af Danmarks bruttonationalprodukt i 2008-2009. Siden har bnp ligget permanent under hvad, det ville have været, hvis finanskrisen ikke havde fundet sted.

Kilde Professor Jesper Rangvid, CBS Grafik AL

Sekundær kilde: <https://politiken.dk/oekonomi/art6692431/Vi-kommer-alle-til-at-tabe-p%C3%A5-finanskrisen-resten-af-livet>

Summa summarum: neoklassisk makroøkonomisk teori har fået et forklaringsproblem – beregningen af det finanspolitiske råderum baseret på individuel optimering og et perfekt markedssystem har bidraget til at destabilisere den samfundsøkonomiske udvikling. Til forståelse af denne fundamentale fejltagelse vil det være naturligt at rette søgelyset mod de to grundlæggende aksiomer, hvor ud fra den benyttede makroøkonomiske model er deduceret og rådgivningen dermed baseret.

2. **Post-Keynesiansk makroteori** baseret på samfundsøkonomisk realisme tager meget naturligt sit afsæt i Keynes' hovedværk fra 1936. Det var en banebrydende nyskabelse, der havde som formål at forklare, hvorfor Storbritanniens økonomi havde lidt under vedvarende og høj arbejdsløshed i mere end 15 år?

- a. Det markedsøkonomiske system var åbenbart ikke selvregulerende. Sagt med andre ord 'Udbud skabte ikke sin egen efterspørgsel' (uanset, at pengelønnen rent faktisk faldt i denne periode). Ligesom finansiel opsparing ikke automatisk blev omsat til reale investeringer.
- b. Hertil kom at de privatøkonomiske dispositioner foretaget af fornuftige individer ikke ledte til hverken profit- eller nyttemaksimum på grund af den alle steds nærværende usikkerhed. Fremtiden kan ikke kalkuleres; 'because we simply do not know and cannot know the future', som Keynes understregede gang på gang. Derfor reagerer individer forskelligt alt efter, hvorledes de bliver ramt af usikkerhedens konsekvenser (den gang var der ikke megen velfærdsstat), men dog ofte som en flok lemminger, der fører til markedsrædselige over- og underreaktioner, jfr. bl.a. boligmarkedet.

Og lige netop fordi den private sektor IKKE er self-adjusting, bør regeringen via den offentlige sektors dispositioner søge at etablere en modvægt til de ubalancer, der er en uundgåelig konsekvens af at samfundsøkonomien er baseret på privatøkonomisk beslutningstagning under usikkerhed.

Keynes' bidrag til den makroøkonomiske teori var en begrundelse for, at 'udbud *ikke* skaber sin egen efterspørgsel i den private sektor'. Som hovedregel vil efterspørgslen have svært ved at følge med den konstant stigende udbudskapacitet. Og hvorfor nu det? I en velorganiseret delvis markedsbaseret produktionsøkonomi vil der være en tilskyndelse til at øge produktiviteten, for herigennem at mindske omkostninger og forbedre konkurrenceevnen. Gør virksomhederne ikke det, så er der en risiko for at de sakker agter ud både nationalt og internationalt. Så alene på grund af konkurrencepresset og dermed forøgelsen af arbejdsproduktiviteten øges udbudskapaciteten år for år – i gennemsnit ca. 2 pct. om året. Det spørgsmål som Keynes derfor stillede, var, hvorledes sikres det, at købekraften og dermed efterspørgslen følger med den stigende produktivitet? For halter efterspørgslen bagefter, så kan de ekstra varer (og tjenester) jo ikke sælges. Men der er ingen automatik, der sikrer, at efterspørgslen stiger i tandem med udbuddet. Det er den neoklassiske økonomiske teoris fundamentale fejltagelse, jfr. *The General Theory*, kap. 1!

Et afgørende, men hidtil teoretisk overset forhold var udviklingen i den private opsparing. Opsparing, siger Keynes med rette, er købekraft, der ikke umiddelbart finder vej til varemarkedet (og dermed som efterspørgsel efter produktionen). Neoklassikerne antog, at al privat opsparing via den finansielle sektor bliver benyttet til finansiering af reale (dvs. producerede) investeringer; men sådan spiller klaveret ikke i en moderne monetær produktionsøkonomi (læs især GT, kap. 12). Alt for megen privat opsparing bliver hængende som finansielle 'investeringer' i aktier, eksisterende boliger, 'gamle' statsobligationer og andre IKKE i perioden producerede aktiver, hvilket betyder, at der ikke skabes en til opsparing matchende produktion (og beskæftigelse).

Vedvarende arbejdsløshed kan således i den (post-)keynesianske makroøkonomiske teori forklares ved bl.a. finansiel **over**opsparing i den private sektor. Den politik-anbefaling, som denne erkendelse naturligt leder frem til, er, at her kan regeringen gøre en markant forskel, hvis den gennem sin økonomiske politik forsøger at aktivere denne private overopsparing. Det vil reelt sige at stimulere efterspørgslen efter producerede varer og tjenester. Det er velkendt, at regeringen gennem såkaldt *demand management policy* har mulighed for at sikre den ønskede balance mellem udbud og efterspørgsel. Men, og det er en vigtig tilføjelse, regeringen kan også gennem sit valg af politik-instrument styre, hvilke dele af samfundsøkonomien, der især skal styrkes: forbrug, investering eller betalingsbalance. Her står faktisk finans-, penge-, og valutakurspolitiske instrumenter til rådighed for en politisk suveræn stat med egen valuta og centralbank.

Det **samfundsøkonomiske** råderum

I dette samfundsøkonomiske/keynesianske perspektiv bestemmes det samfundsøkonomiske råderum således ikke af saldoen på den offentlige sektors budget. Tværtimod, det er blot et regnskabsmæssigt spejlbillede af over-(og i få tilfælde under-) opsparing i den private sektor, se Jespersen, 2020.

Det samfundsøkonomiske råderum består derimod i de mere permanent uudnyttede (eller fejlanvendte) reale ressourcer. Det vil sige ufrivillig arbejdsløshed, uudnyttede entreprenørmaskiner og et (stort) overskud på betalingsbalancens løbende poster over for udlandet. De afspejler det indenlandske produktionspotentiale, der år for år går til spilde ved at stå ubenyttede hen.

Det er baggrunden for, at det samfundsøkonomiske råderum rent faktisk er blevet forøget som en konsekvens af den øgede private overopsparing (tilbageholdenhed i forbruget, i kombination med mindskede private investeringer) og dermed arbejdsløshed, som corona-epidemien har forårsaget. Vi oplever i disse måneder noget der minder om udviklingen under og efter finanskrisen. Her steg arbejdsløsheden ligeledes stejlt bl.a. i Danmark frem til 2010 med et fald i beskæftigelsen på 200.000 personer. Denne tilstand forblev fastlåst i adskillige år på grund af en tilsvarende lavkonjunktur i de øvrige EU-lande i kombination med en permanent forøgelse af den private opsparing ikke mindst som en konsekvens af de stigende indbetalinger til arbejdsmarkedspensioner mv.

Arbejdsløsheden begyndte først at falde fra 2014 og fremefter, bl.a. fordi ECB endelig lagde sin rentepolitik 180-grader om i et forsøg på at stimulere de private reale investeringer, og derigennem at reducere den private overopsparing. Men effekten heraf blev modvirket af kravet om genetablering af den offentlige sektors budgetbalance. Et krav der resulterede i vedholdende offentlige besparelser – den berygtede 'grønthøster' kørte med en kraft af 2 pct. om året, hvilket i sig selv resulterede i en faldende beskæftigelse i den offentlige sektor og en mere tøvende stigning i den private sektor, der haltede bag efter det stigende arbejdsudbud, som bl.a. bortfaldet af efterlønnen skabte. Så selv da beskæftigelsen var på sit højeste i 2019 – 10 år efter finanskrisens udbrud, var arbejdsløsheden ca. det dobbelte af niveauet i 2008, alt i alt på omkring 150.000 personer. Et tal der i øvrigt er vokset med ca. 50.000 personer siden marts 2020 – uanset de omfattende hjælpepakker.

Det forhold som regeringen således skal forholde sig til, er, at arbejdsløsheden er væsentligt højere end for blot ½ år siden – uden udsigt til, at det forhold vil ændre sig, tværtimod om noget vil den snarere stige yderligere igennem efteråret, på grund af dystre udlandskonjunkturer. Der er med andre ord et stort antal ledige reale ressourcer i samfundsøkonomien, som det burde være regeringens primære forpligtelse at sikre en meningsfuld beskæftigelse i stedet for fortsat lediggang, når nu efterspørgslen fra den private sektor og udlandet svigter. En arbejdsløshed, der ikke forsvinder af sig selv. Denne forpligtelse burde for så vidt påhvile enhver regering uanset politisk farve: arbejdsløshed er spild af menneskelige ressourcer og demoraliserende for de personer, det går ud over.

Set i dette perspektiv er den (post-)keynesianske makroøkonomiske teori apolitisk med sin forankring i virkeligheden³. De partipolitiske forskelle kan komme til udtryk i, hvorledes de ledige

³ Det er også værd at erindre at John Maynard Keynes det meste af sit voksne liv var medlem af det liberale parti i Storbritannien. For som han bemærkede, jo bedre jeg forstår den samfundsøkonomiske dynamik, desto bedre kan jeg rådgive den regering, som jeg sympatiserer med, med hensyn til at nå sine samfundsøkonomiske mål som netop var fuld beskæftigelse og en mere retfærdig fordeling af indkomst og formuer, GT. Kap. 24.

ressourcer bringes i anvendelse. Keynes' fortrukne politik var lav rente, der skulle stimulere de private reale investeringer og samtidig gøre den offentlige låntagning så billig som mulig. Keynes nærede ikke den illusion, at den private overopsparing ville forsvinde og slet ikke, når fremtiden er usikker og velfærdsstaten – den gang - stort set ikke eksisterende. Derfor ville et budgetunderskud – navnlig til finansiering af offentlige investeringer – være nødvendigt. Men denne gældsstiftelse burde ikke virke skræmmende på offentligheden, for sigtet var primært at 'aktivere' den passive (eller overforsigtige) private opsparing i banker og livsforsikringselskaber. Alternativet til disse offentlige investeringer ville være større arbejdsløshed og et mindre reelt kapitalapparat i den offentlige sektor (skoler, plejehjem, almene boliger, jernbaner etc. etc.) Et alternativ, der i hvert fald ikke tjente almenvellet (the common good); men heller ikke Keynes' liberale vælgere, der i så fald forgæves ville søge efter arbejde.

Det var dog en tankegang, som havde svært ved at vinde fodfæste i de ledende økonomiske og politiske kredse i Storbritannien, hvor arbejdsløsheden forblev høj helt frem til krigsudbruddet i 1939. Derimod havde den medvind i USA (og i Tyskland og Italien). Præsident F.D. Roosevelt lancerede med betydelig succes sit 'New Deal' investerings- (og velfærds-) program allerede i 1933. Der skulle gennemføres betydelige offentlige investeringer og ydes hjælpepakker både til de arbejdsløse og det betrængte landbrug.

Hvor skulle pengene komme fra? Det havde han svært ved at forklare, for Keynes' *General Theory* var endnu ikke skrevet færdig. Men offentlige investeringer har – og havde i endnu højere grad den gang – en betydelig multiplikatoreffekt, især når skattesatser er lave og importen beskeden. En effekt der blev forstærket af, at den fortrukne statslige finansieringskilde var told på importerede varer. USA oplevede efterfølgende en periode med ubrudt vækst igennem 40 år. Når det så er sagt, så bestod finansieringen af de offentlige investeringer og efterfølgende af den militære oprustning i en stærkt stigende statsgæld finansieret ved salg af obligationer til den private sektor til en rente, der delvist var bestemt af Federal Reserve System (den amerikanske Centralbank)

Green New Deal

Det samfundsøkonomiske råderum er således i dag både nationalt og internationalt større end hidtil antaget. Det burde ligesom i 1930'erne kalde på øgede offentlige (og private) investeringer i en bæredygtig fremtid. Det er baggrunden for, at der med et solidt teoretisk grundlag i dag efterlyses en 'Green New Deal' og på europæisk niveau en 'European Green Deal'. For de lande, der har deres egen valuta, skulle dette politisk ønskede call være uproblematisk at realisere. For det første fordi der er ledige ressourcer i økonomien, og dernæst fordi finansieringen kunne være uproblematisk ikke mindst for de lande, der har et betydeligt overskud på betalingsbalancen, som det bl.a. gør sig gældende i dansk økonomi. Her fosser pengene billedligt talt ind (og hober sig – igen billedligt talt - op i Nationalbankens kælder), og i stedet for at købe udenlandske aktiver kunne 'grønne investeringer' sættes i værk. Dernæst kan staten aktivere den passive private opsparing ved at sælge statsobligationer med lang løbetid og en realrente, der i dag er tæt på nul (eller måske ligefrem negativ). Det vil sige, at der ingen realøkonomiske byrde – for næste generation - er forbundet med statslig låneoptagelse.

Så længe renteniveauet er så lavt – primært begrundet i den private sektors overopsparing og de mange ledige ressourcer er valget mellem statsobligationer og monetær finansiering uden større betydning. Den dag hvor arbejdsløsheden skulle nærme sig et strukturelt minimum må staten dog ændre sin finansiering, hvis der fortsat er brug for store 'grønne investeringer'. I den situation må beskatningen forøges, så der frigøres ressourcer fra anden produktion. Denne beskatning kunne

som noget helt naturligt bestå i en øget CO2-afgift, der samtidig ville ændre befolkningen økonomiske adfærd i en mere bæredygtig retning. Ikke mindst det sidste argument taler ydermere for, at CO2-afgiften allerede i dag blev forøget. I så fald kunne det ekstra provenuet i første omgang benyttes til at lempe anden beskatning eller udbetales som en grøn check til familier med små indkomster og eventuelt som tilskud til virksomheder og husholdninger, der ønskede at investere 'grønt'.

Jamen, vil den 'grønne' investeringsbølge ikke forøge budgetunderskud og statsgæld? Formentlig er svaret ja, og hvad så, når modstykket er en privat overopsparing, der ellers ville ligge ubenyttet hen? Alternativt kunne det lovgivningsmæssigt forlanges at en del af pensionskassernes formuer skulle investeres 'grønt'. I hver fald den del, der består af udskudt skat, der på et senere tidspunkt alligevel skal indbetales til statskassen. Et af dansk økonomi paradokser er netop, at staten har en stor nettoformue; men den er bundet i form af udskudt skat i bl.a. arbejdsmarkedspensioner og ATP og er på ikke mindre end 2.000 mia. kr. Men heller ikke denne finansieringskilde indgår i finansministeriets regnemodel endsige regneprincipper, så også her stille Budgetloven sig hindrende for opnåelse af en bedre samfundsøkonomisk balance!

Afslutning

I denne artikel er der blevet argumenteret for, at analysen af det samfundsøkonomisk råderum og de dertil knyttede økonomisk politiske muligheder burde forgå inden for rammerne af en realistisk makroøkonomisk teori og model med fokus på de reale ubalancer, hvor navnlig arbejdsløshed, ledige real kapital, miljøbelastning og klima burde stå i centrum.

Finansministeriet har baseret sin hidtidige makroøkonomiske rådgivning på neoklassisk husholdningsøkonomisk teori med et overdrevent fokus på budgetbalance i den offentlige sektor. Denne rådgivning er blevet udfordret af den økonomiske politik igennem corona-krisens første måneder; men allerede ved fremlæggelsen af finansloven for 2021 vil det synspunkt blive fremført at der må sikres strukturel balance på de offentlige budgetter med risiko for, at en række af regeringens ønskede velfærdsreformer og klimainvesteringer vil blive udskudt eller ligefrem lagt i mølposer med den argumentation, at det er der ikke råd til! I så fald ville der være en betydelig risiko for, at der ligesom efter finanskrisen vil komme en forlænget stagnationsperiode og en nødlidende samfundsøkonomi

Hvis regeringen derimod vovede at viske finansministeriets tavlen ren og dernæst inddrage realøkonomiske argumenter i den økonomiske politik med fokus på bekæmpelse af ledighed, øge undervisning, forskning, sundhed og velfærd og fremrykning af grønne investeringer, (initiativer, der ydermere vil understøtte hinanden), så ville der kunne etableres en bedre samfundsøkonomisk balance til gavn for alle i dag og i fremtiden! En politik, der vel kan karakteriseres som en win-win-win strategi.

Referencer:

Danmarks Statistik: *10 år efter krisen ramte: Hvordan har dansk økonomi klaret sig sammenlignet med de to seneste tilbageslag?*

<https://www.dst.dk/da/search?q=10+%C3%A5r+efter+krisen+ramte&ui=dstdk>

Enhedslisten: *Den politiske regnemaskine*, Christiansborg, 2018

Jespersen, Jesper: *Vækstøkonomi på Vildspor*, Forlaget Jensen & Dalgaard, 2019,
<https://jensenogdalgaard.dk/shop/non-fiktion/326-jd.html>

Jespersen Jesper: *Finansministeriets økonomiske råderum: luftkastel eller realitet?*, P. Linde (red.), Symposium i anvendt statistik, Forlag, NFA – Det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø 2018, s. 219-26. <https://forskning.ruc.dk/da/publications/finansministeriets-%C3%B8konomiske-r%C3%A5derum-luftkastel-eller-realitet>

Jespersen, Jesper: *The EMU failed because of misunderstood macroeconomics, Chapter 10 in The 2008 Crisis Ten Years On: in Retrospect, Context and Prospect*, 2020, pp. 280-324. Edited by A. Hermann, Maria A. Madi, World Economic Association Books, Conference books series,
https://www.amazon.co.uk/2008-Crisis-Ten-Years-Retrospect/dp/1911156535/ref=sr_1_10?dchild=1&qid=1596628452&refinements=p_27%3AMaria+Alejandra+Madi&s=books&sr=1-10&text=Maria+Alejandra+Madi

Juselius, Katarina: *Økonomien og Virkeligheden*, Informations Forlag, 2019

Keynes, John Maynard: *The General Theory of Employment, Interest and Money*, London: Macmillan, 1936

SØM-rapporten, skrevet af Rosenkrantz-Theil, Pernille og Ane Halsboe: *'Det betaler sig at investere i mennesker'*, Forlaget AXL, 2018